

VIDEOAFHØRING AF BØRN OG VOKSNE MED KOGNITIVE HANDICAP

INDLEDNING

Ved politiets afhøring af børn kan der i visse tilfælde anvendes videoafhøring som bevis i stedet for en forklaring, som er afgivet i retssalen. Det gælder primært i sager om seksuelle overgreb mod børn. Videoafhøringer foretages i særligt indrettede lokaler af videoafhørere, som er uddannede i at afhøre børn.

Anvendelse af videoafhøring som bevis er reguleret i retsplejelovens §872. Om denne bestemmelse skriver Rigsadvokaten:

"Ifølge forarbejderne til den nævnte bestemmelse er udgangspunktet, at videoafhøring kan benyttes som bevis under domsafhøringen, hvis der er tale om afhøring af et barn på 12 år eller derunder. Der kan dog foreligge særlige omstændigheder, herunder barnets udvikling og psykiske tilstand, der bevirker, at afhøring af ældre børn kan anvendes som bevis."

Rigsadvokatmeddelelse nr. 2/2007

I praksis er både børn, unge og voksne personer blevet videoafhørt. De unge og voksne har alle haft et kognitivt handicap som fx udviklingshæmning, autisme eller hjerneskade. Dermed har deres "udvikling og psykiske tilstand" bevirket, at videoafhøring kunne anvendes som bevis, selvom de var over 12 år. Også en del børn med kognitive handicap er blevet videoafhørt.

Videoafhørerne har efterlyst inspiration til at afhøre personer med kognitive handicap. Derfor dette hæfte. Hæftet er ikke en egentlig vejledning – det er et materiale, som man kan slå op i og hente inspiration i efter behov.

Hæftet er inspireret af forskelligt amerikansk materiale, bl.a. DVD'en "VICTIMS with DISABILITIES: The Forensic Interview" (2007), som er udgivet af det amerikanske justitsministerium. Materialet er tilpasset dansk lovgivning, praksis og hverdag.

Servicestyrelsen gennemfører i 2007-2008 et kompetenceløft blandt personale inden for sundhedsvæsen, politi og retsvæsen, som involveres ved viden eller mistanke om seksuelle overgreb mod mennesker med handicap. Kompetenceløftet varetages af Socialt Udviklingscenter SUS, som også har udarbejdet inspirationshæftet.

Tak til videoafhører Gitte Christensen, chefkonsulent i Landsforeningen LEV, Frank Ulmer Jørgensen samt psykolog Tove Svendsen for konstruktive kommentarer.

Pernille Grünberger
Konsulent
Socialt Udviklingscenter SUS

INDHOLDSFORTEGNELSE

Begrebet kognitivt handicap	6
Rammerne om kognitivt handicappedes tilværelse	7
Fællestræk ved børn og voksne med kognitive handicap	8
Forståelse	8
Kommunikation	9
Adfærd	9
Følelsesmæssig udvikling	11
Før afhøringen	12
Tjekliste til at søge baggrundsinformation om afhørte	13
Tilstedeværelse af tryghedsperson under afhøringen	15
Monitorrummet	16
Afhøringsrummet	16
Indledning af afhøringen	18
Afhøringens opbygning	18
Opbyg et tillidsforhold	18
Præcisér rammerne for afhøringen	18
Bed om samtykke	19
Vurder afhørtes forståelse og sprog	19
Under afhøringen	20
Afhøringens flow	20
Strategier til at overvinde modstand eller frygt	20
Kommunikation	21
Afhørtes adfærd og følelsesmæssige reaktioner	23
Afslutning på afhøringen	24

BEGREBET KOGNITIVT HANDICAP

Straffeloven bruger begrebet 'mentalt retarderede'. Den sociale lovgivning bruger begrebet 'mennesker med nedsat psykisk funktionsevne'.

Det drejer sig om børn og voksne med varigt nedsat evne til at forstå og kommunikere. Derfor kaldes de også 'mennesker med nedsat kognitiv funktionsevne' eller 'mennesker med kognitive handicap'.

Et kognitivt handicap kan hænge sammen med en lang række medicinske diagnoser. Fx:

- Udviklingshæmning (bl.a. Downs Syndrom)
- Autisme (udviklingsforstyrrelse)
- Hjerneskade (medfødt eller erhvervet)

I de følgende afsnit beskrives nogle særlige træk ved mennesker med kognitive handicap og der gives en meget kort introduktion til rammerne om deres tilværelse.

RAMMERNE OM KOGNITIVT HANDICAPPEDES TILVÆRELSE

I dag modtager de fleste voksne personer med kognitive handicap offentlige tilbud og service. Nogle bor i egen lejlighed med meget lidt støtte. Andre bor i et botilbud – enten i bofællesskaber, opgangsfællesskaber eller under mere institutionslignende former. Mange har eget værelse, men deler køkken, toilet og fællesrum med andre beboere. De fleste voksne personer med kognitive handicap arbejder i et dagtilbud – kun ganske få har et arbejde på det ordinære arbejdsmarked.

Siden 1998 har man mere bevidst arbejdet på at fremme selv- og medbestemmelse for personer med kognitive handicap. Det har betydet en positiv forandring i tilværelsen for de fleste. Stadig kan mange mennesker med kognitive handicap dog ikke selv bestemme, hvor eller hvordan de vil bo og arbejde. De må både i deres bolig, på deres arbejde og i deres fritid følge regler, som de ikke selv har indflydelse på. Og de er vant til at blive berørt af mennesker, som de ikke selv har valgt, i forbindelse med omsorg og hygiejne.

FÆLLESTRÆK VED BØRN OG VOKSNE MED KOGNITIVE HANDICAP

Ligesom alle andre mennesker er børn og voksne med kognitive handicap vidt forskellige. Børnene er børn, de voksne er voksne. Hvert menneske er unikt.

Alligevel er der på nogle områder en række fællestræk blandt personer med kognitive handicap. Nogle af disse træk hænger direkte sammen med handicappet – andre hænger sammen med den hjælp og støtte man har behov for, når man har et handicap. Fællestrækkene findes på fire områder:

- Forståelse.
- Kommunikation.
- Adfærd.
- Følelsesmæssig udvikling.

På de følgende sider gennemgås de fire områder nærmere.

FORSTÅELSE

Et kognitiv handicap betyder bl.a., at evnen til at forstå er nedsat. Men personer med kognitive handicap forstår ikke bare mindre – på nogle områder forstår de anderledes. I meget kort form:

- Personer med kognitive handicap tænker konkret – hvad der kan røres, ses eller føles. De har derfor ofte svært ved at ræsonnere eller svare på abstrakte spørgsmål.
- Mange personer med kognitive handicap forstår ikke abstrakte begreber som tid. De kan derfor ikke placere en hændelse i tid, fastsætte tiden mellem to hændelser eller opstille begivenheder i kronologisk rækkefølge.
- Mange personer med kognitive handicap har ingen fornemmelse af et abstrakt begreb som afstande.
- Evnen til at forstå kompleks eller sammensat information er nedsat.
- Personer med kognitive handicap kan nogle gange have svært ved at forstå begrebet motivation – hvad der får dem selv eller andre til at handle, som de gør.
- Evnen til at fastholde opmærksomheden er nedsat.
- Arbejdshukommelsen fungerer anderledes. Det betyder, at det kan være svært at huske, *samtidig* med at man foretager sig noget.

Handicappet kan være let, moderat eller svært. Samtidig vil der altid være individuelle forskelle fra person til person. Nogle vil være i stand til at forstå mere komplekse sammenhænge, men have meget lidt tidsfornemmelse. Andre vil have en udmærket tidsfornemmelse, men tænke meget konkret.

Det er oplagt, at det kan påvirke afhøringssituationen, hvis afhørte har en nedsat evne til at forstå. Primært fordi han eller hun kan have vanskeligt ved at forstå, hvad der spørges om.

I et senere afsnit findes nogle konkrete tips til, hvordan man kan øge forståelsen hos afhørte i afhøringssituationen.

KOMMUNIKATION

Et kognitivt handicap betyder bl.a., at evnen til at kommunikere er nedsat. I kort form kan det vise sig som:

- Begrænset ordforråd.
- Begrænset eller intet verbalt sprog.
- Nedsat eller ingen evne til at læse og skrive.
- Kommunikation helt eller delvis via billeder eller tegn.

Der er en glidende overgang mellem at have et verbalt sprog og ikke at have et. Mange personer med kognitive handicap kan have nytte af billeder til at støtte hukommelsen eller fastholde fokus – også selvom de kan udtrykke sig verbalt.

Der er forskel på selv at tale og at forstå, hvad andre siger. De fleste personer med kognitive handicap forstår mere, end de selv kan udtrykke verbalt. Men også her er der store individuelle forskelle.

En nedsat evne til at kommunikere påvirker afhøringssituationen. Det kan være vanskeligt for afhørte at udtrykke det, han eller hun gerne vil. Det kan være vanskeligt for afhører at forstå og tale med afhørte. Afhører må forsøge at tilpasse sit sprog til afhørtes. Måske er der behov for en 'oversætter', som kender afhørtes måde at kommunikere på.

I et senere afsnit findes en række konkrete forslag til, hvordan man bedst kommunikerer med en person med nedsat kommunikationsevne.

ADFÆRD

Den nedsatte evne til at forstå og kommunikere er direkte afledt af handicappet. Det kan adfærden også være. Men samtidig har mange personer med handicap adfærdstræk, som skyldes deres behov for omsorg og støtte.

Både på botilbud og i dag- og fritidstilbud er der ansat pædagogisk personale, som fastsætter regler og rammer. Både børn og voksne med kognitive handicap er i højere grad end andre mennesker afhængige af personlig omsorg og støtte. Mange har brug for hjælp i intime situationer som badning, toiletbesøg og af- og påklædning.

Tilsammen betyder det, at mange personer med kognitive handicap har nogle fællestræk i deres adfærd:

- Mange personer med kognitive handicap har lært at adlyde autoriteter. Herunder både en eventuel krænker og en afhører.
- Personer med kognitive handicap får ofte besked om, hvad de skal gøre i en given situation – de bliver ikke altid spurgt, hvad de ønsker. Muligheden for at vælge er ikke altid en del af deres livserfaring.
- Mange har den erfaring, at andre menneskers meninger er vigtigere end deres egne. De vil derfor forsøge at undgå at være uenige med dig. Mange vil formentlig forsøge at svare 'rigtigt' på dine spørgsmål.
- Personer med kognitive handicap fortæller dig ikke nødvendigvis, når de ikke forstår dine spørgsmål. Formentlig vil afhørte i stedet sige, hvad han eller hun tror, at du gerne vil ham eller hende til at sige.
- Det er sandsynligt, at afhørte vil ønske at behage dig. Hvis du antyder, at du foretrækker et bestemt svar, vil mange afhørte forsøge at svare netop sådan.
- Mange personer med kognitive handicap er tilbageholdende med at udtrykke negative følelser eller ønske om forandring. En del er tilbageholdende med at udtrykke følelser eller ønsker i det hele taget. De vil ikke afvise autoriteter, hverken dig eller den mistænkte.
- En del personer med kognitive handicap er vant til, at kroppen berøres i forbindelse med hygiejne og behandling. Det kan have betydning for følelsen af ejerskab over egen krop. Det kan gøre det svært at sætte grænser for kontakt. Afhørte kan være uvidende om, at seksuelle overgreb ikke er normale, især hvis mistænkte er en af afhørtes omsorgspersoner (pårørende, pædagog e.l.). Det betyder naturligvis IKKE, at overgrebene er mindre ubehagelige eller smertefulde.

Det kan påvirke afhøringssituationen på flere måder. Dels kan det have haft stor betydning for krænkelsen eller overgrebet. Dels kan det have stor betydning for, hvordan afhørte forstår sine egen og mistænktes rolle i overgrebet. Dels kan det have afgørende indflydelse på, hvordan afhørte besvarer dine spørgsmål.

I et senere afsnit vendes tilbage til, hvad man kan gøre for at undgå, at afhørtes adfærd – uden at han eller hun ønsker det – modarbejder afhøringen.

FØLELSESMÆSSIG UDVIKLING

Ny forskning har vist, at den måske vigtigste del af et kognitivt handicap er den følelsesmæssige udvikling:

- Hos personer med kognitive handicap er den følelsesmæssige udvikling ikke alderssvarende. Mange personer med kognitive handicap har svært ved at forstå, rumme og håndtere deres egne følelser.
- En person med kognitive handicap kan have et udmærket sprog, en udmærket forståelsesevne og en adfærd stort set som en person uden handicap – og følelser som en fireårig.
- Den følelsesmæssige udvikling er afgørende for en persons samlede funktionsevne. Personen i eksemplet ovenfor vil derfor have en temmelig nedsat funktionsevne. Man kan sige, at følelserne 'står i vejen' for resten.

Dette kan have meget stor betydning i en afhøring, da den oftest handler om en situation, som den afhørte er stærkt følelsesmæssigt involveret i. Dels vil det ofte være meget vanskeligt at tale med afhørte om det, der er foregået, før han eller hun har fået bearbejdet disse følelser. Dels er det muligt, at afhørte forbinder situationen med nogle helt andre følelser, end et barn eller en voksen uden handicap ville gøre.

I et senere afsnit vendes tilbage til, hvordan man kan forsøge at tage højde for afhørtes følelsesmæssige udvikling i afhøringssituationen.

FØR AFHØRINGEN

Fremskaf information om afhørte

Det er afgørende for en vellykket afhøring af en person med kognitivt handicap, at der forinden indhentes ekstra grundig information om afhørte og hans eller hendes baggrund. Udover de informationer som altid indhentes, kan det anbefales at indhente information om afhørtes handicap, evnen til at forstå, kommunikation, adfærd, følelsesmæssig udvikling (herunder reaktioner under følelsesmæssigt pres), bo- og beskæftigelsessituation, støtte- og omsorgspersoner.

Mulige informationskilder

Det anbefales, at afhører aflægger et besøg hos forurettede i hjemmet for at orientere ham eller hende nærmere om videoafhøringen. Samtidig giver det mulighed for at opbygge et tillidsforhold, som kan forbedre afhøringens resultat. Sidst men ikke mindst kan mødet være en vigtig kilde til information om afhørte.

Afhængig af den afhørtes alder og livssituation kan mulige informationskilder være:

- Forældre.
- Pædagoger (særligt kontaktpædagog).
- Andre omsorgsgivere eller støttepersoner.
- Lærere.
- Kommunal sagsbehandler.
- Handicapeksperter (fx brugerforeninger).
- Internettet.

TJEKLISTE TIL AT SØGE BAGGRUNDSINFORMATION OM AFHØRTE

Handicap

- Hvilket handicap har personen?
Fx udviklingshæmning, autisme etc.
- Hvad er handicappets sværhedsgrad?
Udviklingshæmning karakteriseres fx ofte som enten let, moderat eller svær. For at få et mere præcist billede, spørg hvilket alderstrin personen omtrent befinder sig på. Vær opmærksom på, at en voksen person med kognitivt handicap kan fungere som en 5-årig på et område og som en 12-årig på et andet. Og at en person med hjerneskader udelukkende kan have nedsat evne på afgrænsede områder, fx stedsansen og koncentrationsevnen.
- Har personen eventuelle fysiske følghandicap?
Fx synshandicap, hørehæmning etc.
- Har personen eventuelle psykiske problemer?
En del personer med kognitive handicap har en sindslidelse.

Forståelse

- Hvad kan personen forstå?
Bed om konkrete eksempler på, hvad personen kan forstå/ikke kan forstå.
- Hvordan er personens forståelse af abstrakte begreber?
- Hvordan er personens tidsopfattelse?
- Hvordan er personens forståelse af sted, rum og afstande?
- Hvordan er personens hukommelse?
- Kan personen normalt skelne mellem fantasi og virkelighed?

Kommunikation

- Hvor udviklet er personens verbale sprog?
- Er der særlige karakteristika ved personens sprog?
- Hvilke ord anvender personen for relevante kropsdele?
- Anvender personen hjælpemidler til at udtrykke sig (billeder, tegn etc.)?
- Anvender pårørende/pædagoger hjælpemidler, når de kommunikerer med personen?
- Bed generelt om forslag til den mest effektive måde at kommunikere med personen.

Adfærd

- Hvordan er personens normale adfærd?
Vær opmærksom på, at personer med kognitive handicap kan have en adfærd, som afviger fra det normale. Det er derfor vigtigt at vide, hvad 'det normale' er for netop den person.
- Er der noget særligt, jeg skal vide om personens adfærd?
- Hvordan har personen opført sig efter overgrebet?
- Hvordan opfører personen sig generelt under følelsesmæssigt pres?
Under afhøringen er det godt at vide, hvordan afhørte udviser tegn på følelsesmæssigt pres.

Følelsesmæssig udvikling

- Hvordan er personens følelsesmæssige udvikling?
Bed om konkrete eksempler.
- Hvordan håndterer og udtrykker personen positive følelser?
- Hvordan håndterer og udtrykker personen negative følelser?
- Hvordan er personen i stand til at rumme svære og uforståelige følelser?
- Hvordan reagerer vedkommende, når han/hun ikke er i stand til at rumme sine følelser?
- Hvordan har personen reageret følelsesmæssigt efter overgrebet?
- Hvordan reagerer personen generelt under følelsesmæssigt pres?

Bo- og beskæftigelsessituation

- Hvordan bor personen?
Hos sine forældre, alene, i bofællesskab eller opgangsfællesskab, i botilbud.
- Hvad er personen beskæftiget med?
Voksne: Dagtilbud (tidligere: beskyttet værksted), arbejdsplads, ungdomsuddannelse.
Børn: Specialbørnehave, specialskole, specialklasse i folkeskole e.l.

Støtte- og omsorgspersoner

- Hvem er personens primære støtte- og omsorgspersoner?
I forhold til børn og unge er forældrene oftest de primære omsorgspersoner. I forhold til voksne har de fleste en kontaktperson eller kontaktpædagog. Denne person har ofte det mest indgående kendskab til afhørte. Personer med kognitive handicap har dog sjældent mulighed for at vælge deres egen kontaktperson, hvorfor det er muligt, at afhørte er mere knyttet til og fortrolig med en anden person.

TILSTEDEVÆRELSE AF TRYGHEDSPERSON UNDER AFHØRINGEN

Hvis der er særlig behov for at styrke afhørtes tryghed, kan der være en tryghedsperson tilstede i afhøringsrummet. Der er dog langt fra altid behov for dette. Afhørings teknisk er der både fordele og ulemper ved, at der er en tryghedsperson tilstede. Videoafhørernes erfaringer peger på, at tilstedeværelsen af en person, som afhørte kender, kan påvirke afhøringen. Afhør derfor så vidt muligt afhørte alene.

Fordele ved en tryghedsperson

- Beroliger afhørte.
- Kan være den eneste person som kan 'oversætte' præcist, hvad afhørte siger.
- Kan muligvis identificere personer, som afhørte nævner under afhøringen.

Ulemper ved en tryghedsperson

- Kan være mistænkte eller i ledtog med mistænkte.
- Afhørte kan være genert eller bange for at tale, når tryghedspersonen er tilstede.
- Tryghedspersonen kan påvirke afhørtes svar.
- Brud på fortrolighed.

Hvis der inkluderes en tryghedsperson

- Placer jer i rummet, så tryghedspersonen sidder skråt bagved afhørte.
- Opstil tydelige regler for tryghedspersonens deltagelse. Instruer ham eller hende i ikke at tale med eller instruere afhørte og kun at tolke på anmodning. Aftal på forhånd om, hvornår og hvordan tryghedspersonen må røre ved afhørte (fx holde ham eller hende i hånden).
- Hvis du forlader afhøringsrummet kortvarigt eller I holder en pause, instruer da tryghedspersonen i kun at tale med afhørte om neutrale emner.
- Hvis tryghedspersonen ikke kan følge disse regler eller på nogen måde forstyrrer eller ophidser afhørte, udeluk ham eller hende fra afhøringen.

Hvis der ikke inkluderes en tryghedsperson

- Sørg for, at der er en tryghedsperson tilstede udenfor afhøringsrummet.
- Hvis adskillelsen fra tryghedspersonen gør afhørte urolig eller nervøs, sæt da tempoet ned og lad ham eller hende komme ind i rummet og deltage, mens du og afhørte lærer hinanden at kende.

MONITORRUMMET

- Tag afhørtes handicap i betragtning, når du sammensætter den gruppe, som skal overvære afhøringen fra monitorrummet. Der kan være behov for en specialist i afhørtes handicap, en psykolog eller en ekspert i afhørtes kommunikationsform.
- Hvis du har svært ved at forstå eller tolke afhørte, hold da en pause og konsultér eksperten, hvis der er en tilstede.
- Lad gruppen observere og giv mistænktets forsvarer mulighed for at præsentere sine spørgsmål til dig i en pause.

AFHØRINGSRUMMET

Redskaber

- Hav materiale parat, som kan hjælpe afhørte med at håndtere uro og nervøsitet under afhøringen – fx stressbolde.
- Brug støttemateriale til afhøringen. Det kan være fotografier fra afhørtes hjem, skole, arbejde eller fritidsinteresser. Anatomisk korrekte dukker eller tegninger kan også bruges.
- Medbring blyant, farver og papir, som kan anvendes, hvis afhørte ikke svarer verbalt.

Afhøringslogistik

- Placer altid dig selv overfor afhørte.
Nogle personer med kognitive handicap støtter hørelsen ved at mundaflæse.
- Intimsfæren.
Intimsfæren (dvs. det rum omkring en person, som ikke bør overskrides) kan være anderledes for et person med kognitivt handicap. Spørg støtte- og omsorgspersonerne forinden.
- Fysisk berøring.
Personer med nogle handicap oplever fysisk berøring meget negativt. Andre oplever det som tryghedsskabende. Spørg støtte- og omsorgspersonerne forinden.
- Øjenkontakt.
Oftest er øjenkontakt en hjælp. Men enkelte personer med visse handicap kan opleve direkte øjenkontakt som ubehagelig (fx autisme, ADHD, ADD).
- Tal normalt.
Hvis du taler for højt, kan det vanskeliggøre eventuel mundaflæsning.
- Belysning.
For stærkt lys kan være smertefuldt for personer med nogle handicap (autisme, ADHD, ADD). Vær omvendt opmærksom på tilstrækkelig belysning for personer med syns- eller hørehandicap (mundaflæsning, tegnsprog).

-
- Begynd videoafspilningen lige inden afhøringen. Stop ikke afspilningen under afhøringen. Dermed undgås en mulig anklage om, at optagelsen er blevet redigeret.

INDLEDNING AF AFHØRINGEN

AFHØRINGENS OPBYGNING

Afhøringen af personer med kognitive handicap gennemføres i udgangspunktet som ved afhøringer af børn:

1. Opbyg et tillidsforhold
2. Vurder afhørtes forståelse og sprog
3. Tilpas dit eget sprog
4. Vurder løbende afhørtes adfærd og følelsesmæssige reaktioner
5. Tilpas afhøringens form og indhold
6. Direkte konversation, gående fra det generelle til det specifikke
7. Indhent den nødvendige information, hvis der er foregået en lovovertrædelse
8. Afslut afhøringen

Afhører styrer afhøringen, men lader så vidt muligt afhørtes informationer guide afhøringen. Sørg for at bevare afhøringens fokus. Forklar undervejs i afhøringen, hvad der foregår på hvert trin.

OPBYG ET TILLIDSFORHOLD

- Hvis du mod sædvane ikke har mødt afhørte før, præsenter da dig selv kort. Sig dit navn og at du arbejder i politiet. Fortæl at dit arbejde er at hjælpe.
- Indled en uformel samtale med afhørte. Bed fx afhørte fortælle lidt om sig selv eller fortæl ham eller hende om noget, du selv har oplevet.

PRÆCISÉR RAMMERNE FOR AFHØRINGEN

- Forklar formålet med, at afhørte skal tale med dig. Fordi afhørte kan fortælle dig noget, som du gerne vil vide. Spørg evt.: "Ved du, hvorfor jeg er her?"

- Fortæl, at du er der for at lytte og hjælpe. Du ønsker at vide alt, hvad der skete.
- Fortæl, at du forventer, at afhørte siger sandheden.
Personer med kognitive handicap forstår konkret. Hvis man siger: "Du må ikke lyve", føler afhørte sig måske anklaget for at lyve. For at undgå dette kan man fx sige: "I det her rum må man ikke sige noget, som ikke passer. Man må kun sige noget, som er rigtigt."
- Fortæl afhørte, at det er i orden, hvis han eller hun ikke kender svaret på nogle af spørgsmålene. Gør det klart, at hvis afhørte ikke kender svaret på et spørgsmål, så skal han eller hun sige det – og ikke gætte. Understreg at afhørte gerne må sige: "Det ved jeg ikke", "Det kan jeg ikke huske" og "Det forstår jeg ikke".
- Fortæl afhørte, at der vil være pauser med mellemrum, og at han eller hun også selv kan bede om en pause.

BED OM SAMTYKKE

- Bed afhørte direkte om at samtykke i at blive afhørt i dag.
- Fortæl afhørte, hvorfor du optager afhøringen på video:
For at fange præcist, hvad afhørte sagde. For at huske det bagefter. For at begrænse antallet af afhøringer.
- Bed om afhørtes samtykke til videooptagelsen, inden du går videre.

VURDER AFHØRTES FORSTÅELSE OG SPROG

- Indledningen er din mulighed for at vurdere afhørtes kommunikationsform, svarhastighed, tøven og pauser.
- Vurder samtidig afhørtes evne til at forstå og besvare spørgsmål.
- Tilpas derefter så vidt muligt dit sprog og tempo til afhørtes.

UNDER AFHØRINGEN

AFHØRINGENS FLOW

- Stil ikke-truende spørgsmål, før du bevæger dig til det mere ubehagelige – og vend tilbage til mindre svære emner ved afslutningen:
 1. "Fortæl mig om din onkel"
 2. "Hvad kan du lide ved ham?"
 3. "Hvad kan du ikke lide?"
 4. "Er der noget særligt, du gør sammen med onkel Peter?"
- Giv afhørte den nødvendige tid til at behandle og besvare dine spørgsmål. Vent tålmodigt op til 30 sekunder på, at afhørte reagerer på et spørgsmål. Hvis afhørte ikke svarer eller svarer på noget helt andet, gentag da stilfærdigt dig selv med andre ord.
- Lad afhørte tale i sit eget tempo; skynd ikke på afhørte.
- "Anklag" ikke afhørte ved at stille opfølgende spørgsmål lige efter, at et spørgsmål er blevet besvaret.
- Gentag gerne den sidste del af afhørtes svar i spørgsmålsform. Det kan hjælpe afhørte med at fastholde opmærksomheden gennem afhøringen og med at fastholde overgangene mellem en serie af begivenheder. Spørg fx: "Han slog dig?" eller "Du prøvede at løbe?"
- Hold afhøringen så kort som muligt – max. 45 minutter til 1 time.
- Hold gerne mange korte pauser uden at forlade rummet. Det er en god idé at løse presset i situationen med mellemrum. Skift emne. Tilbyd meget gerne en kop kaffe og en småkage – det forbinder mange personer med kognitive handicap med hygge og afslapning. Hvis du er nødt til at forlade rummet, kan det være nødvendigt at begynde forfra, når du kommer tilbage.

STRATEGIER TIL AT OVERVINDE MODSTAND ELLER FRYGT

- Vær rolig, venlig og omsorgsfuld.
- Det kan være en støtte for afhørte at vide, at du er tilfreds med hans eller hendes deltagelse. At hans eller hendes informationer er værdifulde. At du synes det er modigt, at han eller hun taler om det. At han eller hun ikke har gjort noget galt. Omvendt er det vigtigt at være opmærksom på, at afhørte kan ønske at 'please' dig eller at orientere sig mod din ros.

- Sørg for at afhørte ved, at hvad der siden vil ske, sker pga. hvad mistænkte har gjort – ikke fordi afhørte har fortalt dig om det.
- Fortæl evt. afhørte, at pårørende eller støttepersoner ønsker, at han eller hun skal tale med dig.
- Karakteriser ikke den seksuelle kontakt for afhørte, når du får informationer om den. Brug ikke ord som forkert, forbudt eller ulovlig. Det kan dog være en stor hjælp for afhørte, hvis du afslutningsvist bedømmer den seksuelle kontakt, fx ved at sige, at mistænkte ikke burde have handlet sådan.

KOMMUNIKATION

At forstå den afhørte

- Hvis du ikke forstår afhørte, så lad ikke som om du forstår. Bed om afklaring på den måde, der passer dig bedst. For nogle virker det bedst at bede afhørte gentage, hvad han eller hun lige sagde. For andre virker det bedst at bede om at få kommentaren sagt på en anden måde.
- Det kan tage dig et stykke tid at vænne dig til afhørtes måde at udtrykke sig på. På den anden side kan det være belastende for afhørte, hvis der bruges for meget tid på at forstå ham eller hende. Så brug din dømmekraft og giv det den tid, som virker fornuftig og passende i situationen. Hvis du stadig slet ikke forstår afhørte, selvom at der er gået et rimeligt tidsrum, så bed tryghedspersonen om at oversætte eller hold en pause og spørg den ekspert, som eventuelt er tilstede i monitorrummet.

At tale enkelt og letforståeligt

- Voksne personer med kognitive handicap skal tildales og behandles som voksne – ikke som børn. Undgå børnesprog og babysnak.
- Brug et enkelt sprog både i forhold til børn og voksne. Formuler dine tanker eller spørgsmål med så enkle ord som muligt.
- Tilpas så vidt muligt dit sprog til afhørtes.
- Det også være en god idé at støtte spørgsmålene med billeder, fotografier eller tegninger – selvom afhørte har et udmærket verbalt sprog.

At stille spørgsmål

- Åbne spørgsmål er at foretrække, fx "Hvordan føltes det?"
- Hvis afhørte ikke kan besvare åbne spørgsmål, stil da mere lukkede skræddersyede spørgsmål. Spørg fx "Hvor gjorde det ondt?"
- Hvis intet virker, stil ja/nej spørgsmål. Spørg fx "Gjorde det ondt?"

- Forsøg derefter at præcisere informationen og tilføje detaljer.
- Krydstjek svarene ved at vende tilbage til spørgsmålet igen senere, eventuelt fra en anden vinkel.
- Stil ét spørgsmål ad gangen.
Stil ikke det samme spørgsmål formuleret på to forskellige måder umiddelbart efter hinanden. Afhørte kan tro, at du stiller to helt forskellige spørgsmål.
- Undgå sammensatte spørgsmål. Stil enkle spørgsmål.
Et sammensat spørgsmål rummer to eller flere emner eller spørgsmål i samme sætning. Et eksempel er: "Da du var i butikken, købte du så is og spiste det, før du betalte for det?". Et enkelt spørgsmål ville være: "Hvad købte du i butikken?".
- Hjælp afhørte med at forstå dine spørgsmål ved at give ham eller hende referencepunkter.
Spørg fx: "Hvad farve var mandens hår?" fremfor "Hvordan så manden ud?".
- Stil hvornår-spørgsmål ved at spørge til afhørtes konkrete daglige eller ugentlige aktiviteter.
Spørg fx: "Mødtes I, efter at du havde spist aftensmad?".
- Opdel hvad-spørgsmål i mindre konkrete situationer.
Spørg ikke: "Hvad skete der så?". Spørg i stedet: "Hvad gjorde han, da han havde taget din bluse af?"
- Stil så vidt muligt ikke hvorfor-spørgsmål.
Spørg ikke: "Hvorfor var du i lejligheden?". Spørg i stedet: "Var der nogen, der gik ind i lejligheden sammen med dig?"
- Det kan være nødvendigt at stille hvor-spørgsmål ved at spørge direkte til konkrete rum eller steder.
- Undgå så vidt muligt spørgsmål, hvor afhørte skal ræsonnere eller som kan forvirre afhørte.
Typer af spørgsmål, der skal undgås er fx: "Hvorfor tror du, hun gjorde det ved dig?", "Har du nogen ide om, hvad der skete?" eller "Hvad fik dig til at gøre det?"

At stille spørgsmål om overgreb

Mange personer med kognitive handicap kender ikke begreberne overgreb, misbrug og krænkelse. De kan beskrive, hvad der gjorde ondt eller fik dem til at føle sig kede af det. Spørg derfor:

- Hvor blev du rørt?
- Hvad kalder du den del af din krop?
Brug derefter afhørtes eget ord i afhøringen.
- Hvordan havde din krop det?
- Har din krop haft det sådan før?
Hvis nej, hvad var anderledes denne her gang?
Hvis ja, fortæl mig om dengang? Hvor var du?

Sådanne spørgsmål kan besvares af de fleste mennesker med moderate kognitive handicap.

At afhøre personer uden sprog

Måske har afhørte meget lidt sprog. Han eller hun kommunikerer da helt eller delvist via billeder, tegninger, tegn-til-tale eller lignende systemer. I så fald er der behov for en 'oversætter', der kender personen godt. Hvis afhørte ikke har et verbalt sprog, skal spørgsmålene desuden gøres endnu enklere:

- Der kan stilles spørgsmål, der kan besvares med ja eller nej.
Spørg fx: "Var der nogen sammen med dig på dit værelse?", "Var det en, du kendte?", "Vil du gerne have, at han var der?"
- Der kan stilles spørgsmål, der kan besvares med et eller få enkle billeder eller tegninger. Men det afhænger af, hvilke billeder afhørte kender og anvender til daglig.
Spørg fx: "Tog han noget af det her tøj af dig?" og lad afhørte vælge mellem et billede af en BH og et billede af et par trusser.
- Der kan stilles spørgsmål, der kan besvares med fotografier fra afhørtes hverdag.
Spørg fx: "Hvor var I inde i huset?" og lad afhørte vælge mellem fotografier fra forskellige rum i sin bolig.
- Tag udgangspunkt i afhørtes svar og forsøg derefter at præcisere informationerne og tilføje detaljer.

AFHØRTES ADFÆRD OG FØLELSMÆSSIGE REAKTIONER

- Hvis afhørte begynder at udvise tegn på, at han eller hun ikke kan holde til mere, så skift emne eller hold en kort pause, hvor I taler om noget neutralt. Reaktionen skyldes formentlig, at afhørte er blevet påvirket mere end han eller hun kan holde til, har fået stillet for mange spørgsmål, haft for få pauser eller at afhøringen har varet for længe. Signaler på dette kan være tilbagetrækning, rastløshed, at blive distraheret (kigge sig rundt), at nynne, sukke, stønne, rokke frem og tilbage, vride hænder, svinge med benene, tromme i bordet, ikke besvare spørgsmål – for at nævne nogle få.
- Forbered dig på, at det kan være nødvendigt med flere korte afhøringer. Overvej at afslutte den aktuelle afhøring og fastsætte datoen for en ny afhøring, hvis den aktuelle situation er for uproduktiv og for svær at rumme for afhørte.
- Vær opmærksom på, at forurettede kan have behov for at behandle sine følelser omkring kränkelsen eller overgrebet, inden det er muligt at tale med ham eller hende om de faktuelle forhold omkring det. I nogle tilfælde kan det derfor være nødvendigt, at afhørte får professionel støtte til at behandle sine følelser, inden der kan gennemføres en brugbar afhøring.

AFSLUTNING PÅ AFHØRINGEN

- Sig tak og fortæl afhørte, at informationerne er værdifulde for dig.
- Anerkend, at det måske har været hårdt for afhørte at blive afhørt. Fortæl, at det kan være, at han eller hun er ked af det bagefter. Sig at det kan hjælpe at tale med nogen om det.
- Fortæl, hvad der nu sker i sagen.
- Giv altid afhørte og tryghedsperson et navn og et telefonnummer på en person i politiet, som de kan henvende sig til. Orienter om, at der straks skal rettes henvendelse til politiet, hvis afhørte efter afhøringen taler videre om sagen og giver nye oplysninger.
- Tryghedspersonen kan have brug for debriefing efter afhøringen, både med fokus på det psykologiske velbefindende, og med fokus på fortrolige emner, som er blevet berørt under afhøringen.